

ÖTELERDEN ÖTELERE ÇAĞRI: KASSANDRA DAMGASI ROMANINDA YAPI VE İZLEK**The Cure from Further to Further: The Structure and Theme in *Kassandra Damgası*****Samet AZAP*****ÖZ**

Sanat, realitenin görüngüsü olarak yazarmın ruhsal dünyasının anlatı perspektifinde hayat bulmasıdır. Bırakılmışlık hissi veren kavramlar, sanat yapıtlarında yeniden anlam kazanır ve bireyin kendilik değerleri, sanat yapıtlarında yeniden anlamlandırılır. *Kassandra Damgası* romanı da bir kurgudan ibaret olmayıp felsefi bir doktrin özelliği taşır. *Kassandra* embriyosu keşfi, Cengiz Aytmatov tarafından çağına yapılan bir uyarıdır. Aytmatov çağın en büyük sorunu olan yabancılaşma, ahlaki yozlaşma ve varoluşçuluğun gizemli sayfalarına *Kassandra Damgası* romanında değinmiş, ontolojik olarak bireyin değil, dünyanın yeniden varoluş sancısına ayna tutmuştur. Bu çalışmada, zaman, mekân, kişiler ve olay örgüsü gibi unsurların değerlendirdiği yapısal ve izleksel yöntem kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sanat, Anlatı, *Kassandra Damgası*, Cengiz Aytmatov, ontolojik

ABSTRACT

As the author of the spiritual world of the narrative art, reality that are indicator in the perspective of life discover. Do not leave gives you the feeling of concepts, art works and the individual's self-knowledge values meaning again, art works again making meaning. Not consist of a fiction novel *Kassandra Stamp* feature is a philosophical doctrine. *Kassandra* embryo discovery by Chingiz Aitmatov is a warning to the age. The biggest problem of the age of alienation, moral Aitmatov degeneration and of existentialism as the mysterious pages is not an ontological novel *Kassandra Stamp* materialise, being again in the of gripes mirror. In this study, time, place, people, and elements such as plot method was used to evaluate the structural and thematic.

Keywords: Art, Narrative, *Kassandra Stamp*, Chingiz Aitmatov, ontological

“Teknolojik gücümüz arttıkça hatalarımız, hayâsızlığımız, günahlarımız da müthiş derecede artıyor.” (Aytmatov 1997: 29)

1. Romanın kimliği

Kassandra Damgası romanının Türkçe ilk baskısı 1997 yılında Ötüken Neşriyat tarafından yapılır. Romanı Türkçeye Prof. Dr. Ahmet Pirverdioğlu kazandırmıştır. Rusçadan yapılan çeviride mütercim, kitabın başında hem *Kassandra*'ya, hem de romanın içeriğine dair bilgiler verir. *Kassandra Damgası*, Cengiz Aytmatov'un olgunluk çağlarında yazdığı önemli romanlarından biridir. Ramazan Korkmaz bu roman için:

* Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Bölümü, sametazap@hotmail.com

"*Kassandra Damgası* romanında, politikanın ve bilimin, bir din olma yolunda kendilerine yeni tanrılar, havariler ve çömezler yaratması sorgulanır" (Korkmaz, 2008: 29) der. Aytmatov bu romanda, yozlaşan, sıfırı tüketen topluma kendilik değerlerini hatırlatması yanında hayatın çarpık ve ötekileşen yönüne ayna tutarak bireyden çok insanlığa çağrıda bulunmuştur.

2. İsimden içeriğe

Romana adını veren *Kassandra*, Yunan mitolojisinde Priam ve Hekuba'nın kızı ve kehanetlerine kimsenin inanmadığı bir kâhin olarak bilinir. Çevirenin ön sözde verdiği bilgilere göre: "Kassandra'nın aşkını kazanmak isteyen Apollon ona yüksek kehanet yeteneği bahşediyor fakat *Kassandra* onun teklifini reddediyor. Apollon da buna cevap olarak *Kassandra*'nın doğru kehanetlerini hiç kimsenin ciddiye almamasını sağlıyor" (Aytmatov, 1997: 5). Romanın ismi ile içerik arasındaki uyum, romanın başkişisi uzay rahibi Filofey ile kurulmuştur. Filofey de *Kassandra* gibi kehanetiyle (doğmak istemeyen *Kassandra* embrioları adını verdiği buluşuyla) çağının Mesih'i olmuş, dünyanın bozulmaya yüz tutan değerlerine dikkati çekmiştir.

3. Bakış açısı ve anlatıcı düzlemi

Roman, tanrısal bakış açısı ya da diğer bir söylemle hâkim bakış açısı ile yazılır. Yazar anlatı kahramanlarının ruhsal dünyalarındaki çalkantıları, uzay rahibi Filofey olarak da bilinen Andrey Krilstov'un mektubu dışında romanın bütününe tanrısal bakış açısı ile anlatır. Bu bakış açısının en belirgin özelliği, anlatı yazarının sınırsız görmeye ve duymaya sahip olmasıdır. Yazar bu bakış açısında her şeye hâkimdir ve her şeyi görür. "Sözü edilen bakış açısının sınırsız oluşu yazar anlatıcıya itibarî âleme has sosyal hayatın geniş bir ölümünü ifade edebilme gücü verebilmesi yanında insan ömrünü aşan uzun yıllar zarfında meydana gelen olayları anlatma imkânı sağlar (Aktaş, 2000: 90). Cengiz Aytmatov da anlatının bütününe hâkim, geniş perspektifte görme gücüne sahiptir;

"Fütürolog, okyanusun kaynar mağmasını yüksekte seyrediyor, Atlas Okyanusu üzerinde uçan uçağının penceresinden ona hayranlıkla bakıyordu." (s. 11)

Anlatıcı romanın ilk bölümünde dikkatleri yolları ortak bir ülküde birleşecek olan Filofey ile ünlü fütürolog Robert Bork'un üzerinde yoğunlaştırır. Filofey'in Papa'ya yazdığı mektubun varlığından haberdar olan Robert Bork olayın içine çekilir ve mektubun insanlar üzerindeki derin etkisi gözler önüne serilir: "Uzay rahibinin Roma Papasına mektubu! Ama aslında herkese, tüm insanlara bir duyuru." (s. 18)

Anlatıcı, bundan sonraki bölümlerde okuru arka arkaya bu mektubun yaydığı sansasyonel dalgaya çeker. Anlatıcının tanrısal bakış açısı ile kahramanları Robert Bork ve Antoni Yunger'in iç monologlarını duyması kahramanları kendi sesleriyle tanıtmalarına olanak sağlar: "Bork mırıldandı: Evet, fütüroloji alanında dünyadaki fikirlerin sentezini yapmaya çalıştım. Teşekkür ederim, çok memnun oldum." (s. 83)

Kahramanların fiziksel ve ruhsal özellikleri ayrıntılı olarak verilmese de anlatının karakterinin ağızdan bir çıkarımda bulunulur: "Demek ki Antoni Yunger bu. Yakışıklı bir genç diye Robert Bork düşündü." (s. 104)

Roman ayrıntılı olarak incelendiğinde yazarın anlatı düzleminde geniş bir perspektifte olayları sunduğu, tanrısal bakış açısının sınırlarından geniş ölçüde yararlandığı görülür.

4. Olay örgüsü

Roman, birbirinin devamı olan iç içe geçmiş 11 bölümden oluşur. Birinci bölümde, fütürolog Robert Bork'un uçakta hareket halinde bir balina sürüsünü görmesiyle rüyalarını hatırlaması ve uzay rahibi Filofey'in Papa'ya gönderdiği mektubun yankıları üzerinde durulur.

İkinci bölümün tamamı Filofey'in mektubuna ayrılır. Mektupta yapılan keşfin, yani dünyadaki kötülüğü hisseden Kassandra embriyolarının doğmayı reddetmelerinin gerekçeleri sıralanır. Filofey, keşfin kabul görmesinin gerekliliği ve doğuracağı sonuçlar üzerinde mektubunda uzun uzadıya durur. Üçüncü bölümde rüyasında balinaları gören Bork'un Kassandra embriyolarının sezgi gücüyle balinalar arasında ilgi kurması ve karısı Cessi'nin mektubunun yarattığı vehmin üzerinde yarattığı etki üzerinde durulur. Dördüncü bölümde, Bork'un devlet başkanı aday Mister Ordok ile yaptığı detaylı telefon görüşmesi anlatılır. Beşinci bölüm, Robert Bork'un Filofey'in mektubu üzerinde yaptığı çıkarımlar ve Ordok'un danışmanlarından Entoni Yunger ile görüş alışverişinde bulunması üzerine kurgulanır.

Altıncı bölümde, Ordok'un seçim yatırımı olarak gördüğü Filofey'in mektubu hakkında ne düşündüğünün sorulması üzerine Bork ile yaptığı gizli görüşmeyi deşifre etmesi ve Bork'u hedef haline getirmesi anlatılır.

Yedinci bölüm, Filofey'in keşfini Bork'un tamamen benimsemesi ve Ordok'un seçim toplantısında Bork'u hedef göstermesiyle dünyada ikinci hedef haline gelen Bork'un dünyadaki kötülüklerin hatta bir kızın diri diri yakılmasının baykuşun gözünden anlatılmasını imler.

Sekizinci bölümde, Bork'un *Tribün* gazetesi için Kassandra embriyoları hakkında yazdığı makalenin yarattığı etki ve gecenin geç saatlerinde Yunger'in fakslarıyla Bork ile konuşması anlatılır.

Dokuzuncu bölümde, uzayla kurulacak bağlantı için Yunger'in ekibiyle Bork'un evine ulaşmak için harcadıkları çaba ve Bork'un öfkeli göstericiler tarafından linç edilerek öldürülmesi anlatılır.

Onuncu bölümde, bir televizyon kanalı aracılığıyla uzayla kurulan bağlantı ve uzay rahibi Filofey'in tüm insanlığa çağrısının sonuçsuz kalması, Filofey'in kendini uzay boşluğuna bırakarak intiharı anlatılır.

On birinci bölümde ise Filofey'in, Bork'un çılgınlığını duymayan insanlığa balina sürüsünün toplu intiharı ve baykuşun intiharı ile tabiatın verdiği sessiz mesaj anlatılarak, romanın sonunda Filofey'in mektubu ayrıntılı olarak okunur.

5. Zaman

Romanda zaman, olay zamanı, anlatma zamanı ve okuma zamanı olarak üç bölümde incelenir. Anlatıcı romanın sonunda Andrey Krilstov yani uzay rahibi Filofey'in çocukluğunu anlatırken 1942 yılından bahseder: "Bana anlatılanlara göre, bu acı olay 1942 yılının sonunda, karlı bir kış sabahı olmuştu." (s. 196)

Romanda yazar geriye dönük olarak birkaç yerde daha eski bir tarihe gider: "Muhabirin söylediğine göre, bu meydanda böyle bir izdiham ancak 1989 yılında, öğrenci isyanının bastırıldığı zaman yaşanmıştı." (s. 185)

Romanın yazıldığı zaman yani anlatma zamanı ise, 1990 sonrasındır. Buradan bakıldığında romanın olay zamanı ile anlatma zamanının paralellik gösterdiği görülür. Okuma zamanı ise romanın değerlendirildiği günümüzdeki zamandır.

6. Mekân

6.1. Çevresel mekân

Kassandra Damgası romanında mekân sınırlılığı yoktur. Geniş bir perspektifte okuyucuya sunulan mekânlar olayların gelişmesine göre farklılık gösterir. Romanın çevirenin önsözde belirttiği gibi: "Romandaki olaylar ABD'nin bir şehrinde cereyan etmesine rağmen herhangi bir somut bir ülke veya somut bir insan tiplemesi söz konusu değildir." (s. 6) Ancak romanda Filofey'in buluşuna tepkilerin tüm dünyada çığ gibi büyüdüğü şu sözlerle ifade edilir: "Volter Şermet dünyanın çeşitli noktalarının canlı bağlantısıyla ekrana yansımaları için yeni yeni komutlar veriyordu: Berlin, Varşova, Mondreal, Rio de Jenaryo..." (s. 186)

Romanda Filofey'in uzay istasyonundan dünyayla kurduğu bağlantı düşünüldüğünde dar mekân olarak uzay istasyonu sayılabilir. Ayrıca Moskova'nın Kremlin ve Kızıl Meydan'ı da önemli mekânlardır. Çünkü kitlesel linç hareketinin yoğun olarak görüldüğü yer olan dar mekânlar baykuşun gözüyle tasvir edilir. Bunların dışında, Bork'un evi ve balinaların toplu olarak intihar ettiği Atlas Okyanusu sahili de romanda geçen mekânlardır.

6.2. Algusal mekânlar

Romanda mekân daha çok bireysel ve toplumsal ruhsal kırılmaların yansıdığı geniş bir alanı imler. Mekân bir değil onlardır. Filofey'in kendilik serüvenini yaşadığı uzay istasyonu ile Bork'un katledildiği evi aynı paralellikte değerlendirilmesi gereken farkındalık mekânlarıdır. Geniş perspektifte düşünülecek olursa bütün insanlığın içinde bulunduğu kaos ortamı da insanların ruhsal çözümlerinin mekânlara sinmiş tasvirleridir.

6.2.1. Kapalı-Dar ve Labirentleşen mekânlar

Romanda mekânlar algusal düzeyde bireyler ve toplumlar üzerinde değişkenlik gösterir. Filofey'in bulunduğu uzay istasyonu kendi farkındalığını yaratan ve önemli bir buluşa imza atan Filofey için darlığına rağmen aslında geniş bir mekândır. Romandaki diğer önemli mekân Bork'un evidir. Bachelard ev için, "Ruhumuz bir konuttur. Ve "evleri", "odaları" anımsayarak kendi içimizde "konaklamayı" öğreniriz" (Bachelard, 1996:

31) der. Bork'un evi de ruhsal bir sığınma alanıdır. Kendilik değerlerinin içine sindiği bir dünya olan ev, Bork'un Filofey'in buluşunu benimsediği ve kuşatılmışlığı derinden hissettiği karmaşık bir yapıya sahiptir:

"Her tarafı dolduran kalabalık durmadan eve doğru hareket ediyordu. Vücutların baskısıyla banklar kırılıyor, sokak lambaları yere devriliyordu. İnsanlar bağırıyor, akıl almaz bir gürültü kopuyordu." (s. 166)

Aynı şekilde geniş bir dünyada yaşamlarını devam ettiren insanlar için kaosun, yozlaşmanın hüküm sürdüğü her alan dar bir mekândır. Korkmaz, mekân için şunları söyler: "Anlatı türlerindeki mekân, kurgusaldır ve içinde yaşayan insanların bakış açıları, algı kapasiteleri ve duysal gelişmeleri doğrultusunda şekillendirilmiştir; sürekli yeniden yaratılır, biçimlendirilir ve mekân etkin kurucu bir değer olarak üzerindeki etkiler, onları tinsel doğuş ve oluşlara hazırlar" (Korkmaz, 2007: 400). Değişen dünya düzeninde kendine yer açmak isteyen kötülük tohumları, fertlerin ruhsal görüngüsünde yer edinmiş ve onlar üzerinde olumsuz yönde biçimlendirmiştir. Romanda mekân olarak toplumsal linç girişiminin görüldüğü stüdyo da yine dar bir mekân olarak düşünülür: "Bu anda salonda (stüdyoda) gürültü koptu. Bu çok tuhaf ve emsali görülmeyen bir durumdu: Gazeteciler yerlerinden fırlıyor, mikrofonlara taraf can atıyor ve sanki önlerindeki bir televizyon görüntüsü değil, sahnede bulunan Filofey'in kendisiymiş gibi el kol sallıyorlardı..." (s. 182)

Toplumsal kırımların yaşandığı bu gibi sahneler romanda bolca görülür. Öfkenin görüldüğü bu mekânlar geniş olsa da yarattığı etki bakımından darlaşan mekânlardır.

6.2.2. Açık ve geniş mekânlar

Kassandra Damgası romanı her bakımdan kuşatılmışlığı, ontolojik olarak varoluşun kodlarının yitimini, bireysel ve toplumsal çöküşü imler. Mekân algısı da bireysel ve toplumsal gel-gitlere bağlı olarak değişkenlik gösterir. Romanın başkişisi Filofey'in kendi farkındalığını yarattığı uzay istasyonu geniş mekân olarak açıklanmalıdır:

"O (Filofey) yıldızların arasına atladı ve sonsuzlukla yüz yüze kaldı. Burada yukarı ve aşağı, taraflar, ufuk, sınır ve zaman yoktu. O, havada asılı kaldı ve uzay gemisinden tedricen uzaklaşarak yokluğa uçtu..." (s. 192)

Romanda, geniş mekân olarak ilk akla gelebilecek dünyanın çeşitli şehirleri ve meydanlar aslında toplumsal yozlaşmanın hâkim olduğu bölgeler olmasına rağmen açık ve geniş mekân olarak düşünülemez; açık mekânlar balinaların toplumsal duyarsızlığa ve insanlığa bir tepki olarak sahile vurduğu Atlas Okyanusu kıyısı, Bork'un kendilik değerlerini yaratarak kirletilmeye karşı direnç gösterdiği evi ve Filofey'in *Kassandra* embriyoları buluşunu gerçekleştirdiği uzay istasyonudur.

7. Şahıs kadrosu

Roman şahıs kadrosu bakımından kalabalık değildir. Başkahraman Filofey, onun dolayıcısı olarak gözükken Robert Bork ve *Kassandra* embriyoları buluşunun doğruluğuna inanan Entoni Yunger ana kahramanlardır. Olaylar da bu karakterler

etrafında ağırlık kazanır. Diğer karakterlerden, Bork'un eşi Cessi fon karakter olarak görülür. Oliver Ordok ve Volter Şermet ise kart karakter olarak değerlendirilebilir. Bu karakterler temsil ettikleri değerler bakımından ayrıntılı olarak incelenebilir.

7.1. Başkişi

Başkişi uzay rahibi olarak da bilinen Filofey yani Andrey Kriltsov'dur. Romanın yazılma sebebi olarak da gösterilecek ve romana adını da veren Cassandra embriyoları buluşuyla insanlığın kurtuluş reçetesini yazan Filofey, uzay istasyonundan tüm insanlığa seslenmiştir:

Ben Cassandra embriyonu, hiç doğmadan, hiç kimseye fazla acı vermeden yok olmak istiyorum. Siz soruyorsunuz, ben cevaplıyorum: Ben yaşamak istemiyorum. Fakat eğer irademin dışında beni doğmaya zorlarsanız, tüm zamanlarda, tüm insanların yaptığı gibi, kaderimi olduğu şekliyle kabul edeceğim. Nasıl olacağına siz, ilk önce beni doğuracak kadın, karar verin. Ama önce beni dinleyin ve anlamaya çalışın. Ben Cassandra embriyonuyum! Şimdilik benimle vedalaşmak geç değil ve ben de buna hazırım. Ben Cassandra embriyonu, doğmak istemiyorum, istemiyorum, istemiyorum... Ben Cassandra embriyonu! (s. 21)

Filofey'in bu buluşuna karşılık, insanlık onu toplu linçle yok etmek istemiş ancak o uzay istasyonundaki son konuşmasından sonra kendini boşluğa bırakarak kararlılığını göstermiştir. Filofey'in bu intiharı ayrıca dünyaya gelmek istemeyen Cassandra embriyolarının da toplu tepkisi, toplu intiharıdır:

Filofey bütün dünyanın, o an televizyon ekranlarının karşısında bulunan bütün insanların gözü önünde hayattan ayrılıyordu. Uzay rahibinin her bir hareketi onun kararlılığını gösteriyordu. Alenî bir intihar eylemine şahit olduklarını herkes anlıyordu. Ama hiç kimse onu engellemek, ölümün eşliğinden geri çağırarak durumunda değildi: "Filofey geriye baktı ve galiba bir şeyler söyledi ama sesi artık duyulmuyordu. Veda işareti olarak elini salladı ve açık uzaya atlamak için kapıya yöneldi. Çıkış kapısı açıldı ve Filofey kendini boşluğa fırlattı." (s. 192)

İntihar, bilinçli yapıldığı kadar bilinçsiz de yapılan bir eylemdir. "İntiharı ortaya çıkaran çeşitli etkenler vardır. Bu etkenler ilk bakışta psikolojik ve ruhsal olarak görülse de, intihar için her zaman yeterli değildir. Nitekim Fransız oyun yazarı, aktör, şair Antonin Artaud'un 'beni intihar ettiler!' cümlesi, intiharın bazen seçilmiş bir rasyonel edim olamayabileceğini, toplumun ve kültürün insanları intiharın kısıtlarına sürebileceğini anlatır" (Koçak, 2010: 72). Filofey'i de intihara sürükleyen en önemli etken ötekileşen toplumun tepkisidir. Filofey, öğretisiyle insanlığın kurtarıcısı yani Mesih'i olmak istemiş, ancak onun çağrısına Robert Bork, Entoni Yunger, kendini boşluğa bırakan bir baykuş ve balinalar (toplularıyla) hariç kimse kulak vermemiştir.

7.2. Norm karakterler

Norm karakterler başkişiye tutulan ayna gibi olup onu tamamlayan yardımcı ve yönlendiren bir değerdir. Bu bağlamda, romanın norm karakterleri olarak uzay rahibi Filofey'in dolayıcısı yani onun tamamlayıcısı olarak Robert Bork ve Entoni Yunger gösterebilir. Filofey'in buluşu ile tinsel aydınlanmayı yaşayan Robert Bork ünlü bir

fütürologdur. Okyanusun üzerinden geçerken balinaların toplu hareketleri ve toplu intiharları onu bu konunun gizemi hakkında düşünmeye çağırır. Bu aslında bir anlamda Joseph Campbell'ın *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (Campbell, 2000: 79) adlı eserinde bahsettiği üç aşamadan ilkidir. İlk aşamada kahraman cesaretini toplayarak içsel yolculuk için eşikten dışarı ilk adımı atar: “Mesihî duygulardan dolayı bu aceleci insan yavrularına tahmini gelişme yollarını söylemekten vazgeçmek Fütürolog için çok zordu. Bu nerede ise kendi kendinden vazgeçmeye eş değeri.” (s. 13) Bork için, bu buluşun saklanması imkânsızdı, öncelikle bu onun yaradılışına aykırıdır. Balina sürülerinin toplu intiharı ile Filofey'in buluşu aynı yola hizmet etmektedir.

Bork, norm karakter olarak bir anlamda Filofey'in yeryüzündeki temsilcisi konumundadır. Filofey'in buluşunu kabul eden Bork, bir fütürolog olarak kendisini bu konuda araştırmaya mecbur hisseder. Öyle ki Filofey'in *Kassandra* embriyoları buluşunu destekleyen bir makale kaleme alarak *Tribün* gazetesinde yayınlar. Bu makalenin yayınlanmasından sonra Bork belleğini yitiren, kültürel kodlarından yoksun, ötekileşen insan kalabalığı tarafından hedef adam hâline gelir: “Robert bak ne yapıyorlar, senin resimlerini yakıyorlar. Resimlerimi mi? Ben politik bir lider miyim?” (s. 165) Bork'un resimlerini yakan kalabalık bununla yetinmez, onu linç etmek için evine yürür. Amaçları *Kassandra* embriyolarının varlığına işaret eden, dünyanın bozulmuşluğunu, insanların kendilik değerlerinin farkında olmadan yaptıkları katliamlarla doğmak istemeyen bebeklerin uyarısını dikkate almalarını söyleyen Bork'u ve farkındalık olgusunu yeryüzünden tamamen silmektir. Bork tüm cesaretini toplayarak kalabalığın karşısına çıkar. Bu da onun erginlendiğini, doğruları yolunda ölümü bile göze aldığı imler. Bork gözü dönmüş kalabalığa son uyarısını yapar: “*Kassandra* embriyoları bizim belâımız ve bizim günâhlarımızdır. Biz de onların karşısında hesap vermeliyiz.” (s. 67) Ancak Bork'un sesi kesilir ve kalabalık tarafından toplu linç kurban edilir.

“Robert Bork'u sürüklüyorlardı, nereye olduğu bilinmiyordu ama bir yerlere götürüyorlardı. Boğazına, saçlarına, ağzının kenarına yapışan herkes onu kendi etrafına çekmeye çalışıyordu. Zavallı ihtiyarın yüzü kanlar içinde kalmıştı.” (s. 168)

Bork, kimliksizleşen, adalet, ahlak, erdem gibi değerlerden yoksun kalabalık tarafından öldürülür. Ancak, onun ve Filofey'in çığılığı sadece balinalar, Kremlin meydanındaki baykuş ve Entoni Yunger tarafından duyulur. Yunger, bir diğer norm karakterdir. O, Filofey, Bork ve azınlıkta kalanlar tarafından dünyanın felakete gittiğine ve *Kassandra* embriyolarının varlığına inanan tinsel olarak farkındalığını gerçekleştirmiş azınlık içindedir. Bork'un uzayla bağlantı kurması için çaba sarfetmesi ve Filofey'in televizyon aracılığıyla dünya ile bağlantı kurmasında büyük çaba sarfeder. Volter Şermet gibi kart karakter karşısında bile yılmadan dürüstçe Filofey'in buluşunu savunan bu genç, aynı zamanda Filofey ve Bork'un koruyucusu konumundadır.

“Entoni Yunger ayağa kalktı ve salona hitaben konuşmaya başladı. (...) İlk önce Volter Şermet'ten basın toplantısının geri kalan kısmını yönetmeyi bana bırakmasını isteyeceğim. Salonda bulunanlar maalesef işgüzar gazetecilerdir. Şimdilik profesyonelce sorulara rastlamadım. İhtiraslar mantığı bastırıyor.” (s. 182)

Yunger, Filofey'in de topluca linç edilmesine karşı gelmek ister ama Filofey başaramaz tıpkı balinalar gibi insanlığa en büyük çağrı olarak intiharı seçer ve kendini boşluğa bırakır.

7.3. Kart karakterler

Kart karakterler; tek boyutlu, değişmez, tek bir yönelişi sembolize eden kişilerdir. Hareket alanı tanımlanmıştır. Bu kişilere kahramanın önünde engel oldukları için romanda "hasım kahramanlar" (Bourneur-Ouellet, 1989: 153) da denir. Romanın kart karakterleri olarak, Oliver Ordok, Volter Şermet ve ötekileşen insan yığınları gösterilebilir. Oliver Ordok menfaatleri uğruna arkadaşı Bork'u öfkeli kitlenin önüne atar. Seçim kampanyası olarak Bork'u kullanmaktan sakınmayan Ordok, Jung'un belirttiği gölge arketipidir. Jung: "...ben gölge derken kişiliğin olumsuz yanını yeterince gelişmemiş işlevlerimizi, kişisel bilinç dışı içtenliklerimizi, saklamak istediğimiz, hoş olmayan niteliklerimizin toplamını anlatmak istiyorum" (Storr, 2006: 75) der. Ordok da Jung'un belirttiği kendilik değerlerinden habersiz bir kart karakterdir. Bir diğer kart karakter ise, televizyon sunucusu Volter Şermet'tir. Kitlelerin temsilcisi olan Şermet bir sunucunun objektifliğinden yoksun olarak Filofey'e ontolojik olarak varoluşlarını gerçekleştiremeyen kalabalık yığınlarının hücum etmesine imkân tanır.

"İzninizle, izninizle, Filofey kardeş! Yüksek maddeler hakkında konuşmak iyidir, edebiyat felsefesi ilginçtir. Ama siz doğuşun sırlarına müdahale ettiniz. Yani, hamile kadınlarda Kassandra işaretini ortaya çıkaran uzay araştırmalarınızı kastediyorum. Siz bizim egomuza gayri caiz baskı yapıyorsunuz." (s. 181)

Ordok ve Şermet gibi insanların varlık alanlarına müdahaleye set çekmeyen kitleler de kart karakterlerdir. Karşı değerler olarak alınan kitleler için Arno Gruen, *Normalliğin Deliliği* adlı kitabında: "(Bu insanlar) Kendi içlerindeki karmaşa, öfke ve boşlukla yüzleşemediklerinden toplumda sürekli tehlike yaratmaları, boşluğun kendi iç boşlukları olduğunu kabul etmek zorunda kalmamak için çevrelerinde boşluk ve yıkım meydana getirirler" der. (Gruen 2003: 28) İnsandaki yıkıcılık kendi kendini oluşturamayan bireylerin öfkelerini savunmasız insanlara karşı dışavurumları ile olur. Hayatlarında belki de hiç cinayet işlememiş insanların nasıl insanlıktan çıktığı, darlaşan mekânlardan stüdyoda ve Bork'un evinin önünde görülür.

7.4. Fon karakterler

Fon karakterler fonda olanlardır ama etnik kurguyu yönlendirmezler, dönemin ruhunu romana yansıtırlar. "Psikolojik ve sosyal derinliği az olan fon karakterler, romandaki sosyal ortamın oluşması ve olayların gerçeğe yakın bir şekilde verilmesi için anlatıya yerleştirilen dekoratif unsur niteliğindeki kişilerdir" (Şahin, 2011: 1570). Romandaki çatışmalar arasında fazla görünmeyen genellikle romanın arka planında devinimden yoksun bırakılan bir karakter olan Bork'un karısı Cessi, fon karakterlerdendir. Cessi, kocasını bir anlamda sınırlandıran, dolayıcılıktan yoksun bir karakterdir. Bork'un amatör fotoğraflarının duvarda kapladığı yere bile sinirlenmesi bunu gösterir: "Karısı Cessi, evi dolduran ve hiçbir işe yaramayan sayısız resimlerle ne yapacağını şaşırılmıştı. Sinirli zamanında o, eşini fotokirletici olarak adlandırıyor ve iyi bir ateş yakacağıyla tehdit ediyordu." (s. 16)

Cessi ve Bork'un evlilikleri Diğerlerinden farklı değildir: "Bu yaşta olan diğer insanlar gibi onların da günlük hayatları alışılmışın dışına çıkmıyordu. Sadece bir şeyi, Tanrı'nın onlara ayırdığı süreyi, ömürlerini tahmin edemiyor, planlayamıyorlardı." (s. 45)

Cessi kocasının fütürolog olması dolayısıyla Filofey'in buluşu ile ilgileceğini biliyor ve engellemek için elinden geleni yapıyordu: "Bob gerçekten okyanusta balinaları gördün mü, diye Cessi onu düşünceden ayırdı." (s. 47) Cessi'nin korktuğu başına gelir ve kocası *Kassandra* embriyolarının varlığını benimseyen bir makale kaleme alarak bir anlamda kendi sonunu hazırlar. Kocası öldükten sonra bir daha romanda görünmez.

8. İzleksenel kurgu

Kassandra Damgası romanında entrik kurguyu sağlayan ve dramatik çatışma aksiyonunu sağlayan değerleri "KORA" (Korkmaz, 2002: 271-282) şemasının gösterilmesi ile romanın tematik olarak bölümlere ayrılması ve daha iyi alınması sağlanabilir.

	ÜLKÜ DEĞERLER	KARŞI DEĞERLER
KİŞİLER DÜZLEMİ	-Filofey -Robert Bork -Entoni Yunger -Cessi	-Oliver Ordok -Volter Şermet -Ötekileşen insanlar
KAVRAMLAR DÜZLEMİ	-Ontolojik farklılık -Farkındalık -Kehanet -Tinsel doğuş -İlgi -Şefkat -Sevgi -Bireyselleşme	-Ötekileşme -Yabancılaşma -Belleğin yitimi -Sosyal patlamalar -Ekolojik ve enerjik felaketler -Ekonomik krizler -Uyuşturucu mafyaları -Fahişeler -İnsan felaketleri -AİDS -İhlal edilen varlık alanı
SİMGELER DÜZLEMİ	-Kassandra embriyosu -Balinalar -Uzay istasyonu -Baykuş -Genetik şifre -Ev	-Kilise -X Fertler projesi -Günah tohumu

8.1. Ötekileşme/kültürel bellek mekânlarının tahribi

Kassandra Damgası, ötekileşen, başkalaşan, körleşen ve kendilik değerlerinden yoksun insan yığınlarının romanıdır. Ötekileşme, yazın metinlerinde ilk kez sesli olarak Cengiz Aytmatov'un *Gün Olur Asra Bedel* romanında geçer. Romanda Juan Juanların Kırgız esirlere yaptıkları işkence anlatılır. Juan Juanlar, yakaladıkları esirlerin kafasını

kazıyarak, kanlı kafatasına şire yani yeni kestikleri devenin boyun derisini geçirir ve esiri aç susuz günlerce çölün sıcağında bırakırlardı. Esir açlık ve susuzluktan ölmezse, hafızasını yitiren bir mankurt olup çıkardı. Geçmişini, örf âdetlerini hatta en yakınlarını bile hatırlamazdı. Belleği silinen esir Colaman romanda annesini öldürür. *Kassandra Damgası* romanında kitleler halinde ötekileşen, mankurtlaşan insanlar vardır. Kafalarına şire geçirilmese de geleneklerini unutan, kimliksizleşen bireyler Filofey'in buluşunu kabullenip düşünmek yerine onu ve Bork'u linç girişiminde bulunurlar. *İnsan silah üretmek için doğmamalıdır! Yazılmış, kızın kırmızı boya ile yazılmış pankartındaki 'Kremlin silah yarışını tekrarlırsa kendimi yakacağım!' Yazısı daha kışkırtıcı idi. (s. 125)* Ancak kültürel bellek mekânları tahrip olan insan yığını kızın çılgınlığını görmezden gelirler.

(...) *Seni şantajcı seni! Yanmak mı istiyorsun? Aman şuna bir bakın, şimdi bir şantajcı orospu yanacak ve bizim Kremlin çökecek! Şimdi gözlerimizin önünde! Şunu öylesine dövün ki yolunu şaşırırsın! Kızın üzerine atladılar, montunu yırttılar. Yüzünden kan akıyordu. (...) Şimdi nasıl? Yanacak mısın? Ya korkuyor musun? Her türlü safsatayı yazmadan önce bir düşün! Niçin yanmıyorsun? Her şey ansızın oldu. Yanmamı istiyorsan bir ateş at, diye kız titreyerek bağırды ve kalabalıktan öfkeli bir kahkaha koptu. Hemen birisi yakmak için bir kibrit kaptı. (...) Durun yapmayın, diye kızın arkadaşı haykırarak kendini dövenlerin elinden kurtuldu. Fakat yetişemedi. Yanan kibrit kızın omzuna düştü ve onun sentetik montu hemen tutuştu. Kız cayır- cayır yanmaya başladı. (s. 127-128)*

Ramazan Korkmaz ötekileşme için: "İnsanın kendini yokluğa götüren bu süreci onaması ve cellâdını kutsayarak yüceltmesi, belli bir bilinç yıkımı ve beyin yıkama etkinliğinin talihsiz ürünü olarak ortaya çıkar." (Korkmaz, 2008: 19) der. Bilinç yıkımı yaşayan ve bellek mekânları tahrip olan insanlar, 'vicdan' denen değerden de yoksun hale gelirler ve toplu linç girişimi bununla sınırlı kalmaz; kızın yanışını izleyen en ufak bir üzüntü bile duymayan, başkalaşan insanlar bu kez de kendilerine doğruyu göstermek isteyen fütürolog Robert Bork'u linç ederler: "Entoni Yunger ve teknisyen arkadaşları, ölümüne dövülen Bork'a ulaşabildiler. Bunu kim yaptı, diye bağırان Entoni Yunger herkesi yakalıyor ve kenara itiyordu. – Caniler, hepiniz canisiniz!" (s. 168)

Ötekileşme kavramı, romanda farkındalık olgusuna sahip olmayan bireyler için kullanılmıştır. Yukarıdaki alıntılardan da anlaşıldığı gibi insanlar önceden kendileri için önemli olan değerlerini ayaklar altında çiğnemiş, başkalaşmış, kendi insanına yabancılaşmışlardır.

8.2. Kassandra embriyolarının yalıtılan dünyaya direnişi

Embriyonun genetik şifresini çözen ve insanoğlunun kaderini değiştirecek bir buluşun altına imzasını atan Filofey, Kassandra embriyolarının kirletilen, her türlü kutsal değerden yalıtılan dünyaya doğmak istememelerinin işareti olarak, hamile annenin alnında lekeleşerek sinyal gönderdiklerini söyler. Entoni Yunger, Robert Bork ile konuşmasında: "Çok yazık, kahretsin, çok yazık. Demek ki şu uzay rahibi bizi genetik delillerle suçüstü yakalamıştır. Ama ne kadar aptalca olsa da, şimdi olduğumuzdan daha

farklı olabileceğimiz halde olmamız çok gücüne gidiyor.” (s. 87) diyerek, *Kassandra* embriyoların bir uyarı olduğunun altını çiziyor. Aynı şekilde balinaların toplu intiharı ve Kremlin meydanında olanları görerek gözyaşı döken baykuşun feryadı da tepkisizliğe tepkidir.

Tinsel doğumlarını ana rahminde iken gerçekleştiren embriyolar, dünyanın gidişatından insanların kaostan pay çıkarmalarına, savaflara, kişisel varlık alanlarına müdahaleye karşı direnmişler ve bunu da annelerin alınındaki leke ile imlemişlerdir. Kitaptan alıntılanan aşağıdaki bölüm, insanların kendi tiranlarını nasıl yarattıklarını gözler önüne serer:

Kan ve hâkimiyet! İşte ebediyen kötülük tohumlarının yetiştiği humus... Bir kötülüğün yerine diğer kötülük geçiyor ve başka bir kötülük için de tohum bırakıyor... Bu anlamda bize çok şey söylemeye muktedir olan Stalinhitler veya tam tersi Hitlerstalin dönemi hâlâ hafızalardan silinmemişken, elde meş'aleyile geçmişin derinliklerinde dolaşarak ölü simaları aydınlatmaya değer mi? (s. 29)

Kassandra embriyoları geleceğin Stalin'i ya da Hitleri olmak istemeyen anne karnındaki ceninin uyarısıdır. Ancak insanlar bu buluşu özümseyip düzelmek yerine ontolojik olarak varoluşlarının önüne set çekerek, Filofey'e öfke kusarlar. Ünlü Kazak şair/yazar, Muhtar Şahanov'un da belirttiği gibi tevarüs eden kötülük, insanları körleştirmiş, sağırlaştırılmıştır. Bu doğrultuda *Kassandra* embriyoları buluşunun tuttuğu ışık sönmeye mahkûm edilmiş, Filofey ile birlikte uzayın derinliklerinde kaybolmuştur.

8.3. Yabancılaşma

Yabancılaşma bireyin kendilik değerlerinin farkına varması, varoluşunu anlamlandırmak için çevresini sorgulaması sonucunda çevre ile arasına koyduğu sınırlardır. Dolayısıyla Yabancılaşma kavramı olarak farkındalık ile birlikte kullanılır. Nilüfer İlhan konu ile ilgili makalesinde, “yabancılaşma, ilk olarak teolojide varlığını hissettirir. İnsanın kendi dışında bir varlığın kutsallığını kabul ederek tapması farkındalık olarak yorumlandığı gibi kendi özünden uzaklaşarak başka bir varlıkla kendini tanımlamaya çalışması olarak da kabul edilir.” (İlhan, 2012: 42) der. Romanda bu farkındalığı yaşayan en önemli kişiler Uzay rahibi Filofey ve Bork'tur. Filofey *Kassandra* Emriyoları buluşuyla daha doğmadan çevresini, dünyayı sorgulayan emriyoların yabancılaşması olgusunu konu almış, kendi farkındalığını embriyolara yüklemiştir. Bork da farksız değildir, her bakımdan bozulan dünya düzenine karşı kendilik değerlerinin farkına varmış, Filofey'in izinden korkmadan yürümüştür.

Filofey ve Bork'ta görülen yabancılaşma Ne Marks'ın öne sürdüğü gibi maddesel yabancılaşma ne de Varoluşçulardan Sartre'ın öne sürdüğü gibi Tanrıya olan tepkisel bir yabancılaşmadır. Onların tepkisi ötekileşen insan yığınlarına ve bozulan dünya düzeninedir.

Çıkarım

Kassandra Damgası romanıyla Cengiz Aytmatov, tıpkı yarattığı kahramanı uzay rahibi Filofey gibi bir buluşun altına imzasını atmış, diğer romanlarında yaptığı gibi kapıda bekleyen tehlikeye karşı insanlığı uyarmıştır. Tabiata duyarlılığın, geleceğe

çağrının yansımalarının görüldüğü roman, insanoglunun duyarsızlaşmasının ötekileşmesinin görülebildiği kurgusal bir uyarıdır. Makro ve mikro düzeyde okunduğunda romanın farklı açılımlara uygun olduğu, farklı çıkarımlarla zengin bir anlamsal kurguya sahip olduğu görülecektir. Çalışmada, roman farklı perspektiflerde değerlendirilmeye çalışılmış; zaman, mekân, şahıs kadrosu yapısal ve izleksek yönden değerlendirilerek romandan farklı çıkarımlar elde edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Ankara: Akçağ Yay., 2000.
- AYTMATOV, Cengiz, Cassandra Damgası, (çev. Ahmet Pirverdioglu), İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1997.
- BACHELARD, Gaston, Mekânın Poetikası, (çev. Aykut Derman), İstanbul: Kesit Yay., 1996.
- BOURNEUR Roland-QUELLET, Real, Roman Dünyası ve İncelemesi, (çev. Hüseyin Gümüüş), Ankara: K.B.Y., 1989.
- CAMPBELL, Joseph, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, (çev. Sabri Gürses), İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.
- GRUEN, Arno, Normalliğin Deliliği, (çev. İlknur İgar), İstanbul: Çitlembik Yayınevi, 2003.
- İLHAN, Nilüfer, "Yabancılaşma Olgusu ve Kürk Mantolu Madonna Romanı", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 20 Kış 2012 Issn: 1307-9581
- KOÇAK, Mesut, "Aytmatov'un Eserlerinde İntihar" (Cengiz Aytmatov: Tematik İncelemeler, Editör: Orhan Söylemez) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2010.
- KORKMAZ, Ramazan "Romanda Mekânın Poetiği", Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen'e Armağan, (hz. Aynur Kulhanlıoğlu, Süer Eker), Ankara: Grafiker Yay., 2007, s. 399-415.
- KORKMAZ, Ramazan Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Ankara: Grafiker Yay., 2008.
- KORKMAZ, Ramazan, "Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler", Scholarly Depth and Accuracy- Lars Johanson Armağanı, Ankara: Grafiker Yay., 2002, s. 271-282.
- MARKS, Karl, Yabancılaşma, Ankara: Sol Yayınları, 2010.
- STORR, Anthony, Jung'dan Seçme Yazılar, (çev. Levent Özşar), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006.
- ŞAHİN, Veysel, "Kimliksel Değerlerin Çatıştığı Mekân: 'Sinekli Bakkal' Romanında Yapı ve İzlek", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer 2011, p. 1549-1580 TURKEY.